

SZEIFERT IMRE: Ragadványnevek Balmazújvárosban.
Balmazújváros, 1977. 45 p.

A bevezetésben a ragadványnévadás helyi jellegzetességeiről, a megkülönböztetés szokásairól, a betűrövidítésekről és a leggyakoribb családnevekről olvashatunk.

Az adattár két részből áll. Az első részben típusokba sorolva kapjuk meg a ragadványneveket magyarázatukkal és a viselők teljes nevével együtt. A fontosabb kategóriák jelentéstani szempontúak, s a következők: anya vagy feleség családneve, apa keresztnéve, lakóhely, testi, lelki tulajdonság, magatartás, szokás, szóhasználat, tisztség, foglalkozás, vagyoni helyzet, vallás, nemzetiség, esemény. Külön találjuk a tisztázatlan eredetű ragadványneveket. A második rész a családnevek betűrendjében sorolja föl a ragadványnevekkel együtt a teljes neveket. Német nyelvű összefoglaló zárja a munkát.

H- -Y

TÖRTÉNELMI FOLYÓIRATOK NÉVTANT ÉRINTŐ CIKKEIRŐL

Századok

MOÓR ELEMÉR: Az Árpád-monarchia kialakulásának kérdéséhez. Száz. CIV (1970), 350—82.

A tanulmány cáfolja azokat a nézeteket, amelyek szerint Géza és István külföldi példák nyomán alakította ki az új államszervezetet. A szerző szerint ennek előzményei az ország területén belül adva voltak, vagyis a bolgárok alföldi államának szervezete vált az Árpád-kori államszervezet alapjává. Ennek bizonyítására helynévi adatokat is fölhasznál a szerző.

HERÉNYI ISTVÁN: Bulcsú nemzetségének nyári szállása az Árpádok korában. Száz. CV (1971), 356—86.

A nyugati kalandozásokban és a X. század magyar diplomáciájában szerepet játszó Bulcsú (Vérbulcsú) személye, működése és szállása több problémát vet föl. Ebben a dolgozatban arra vállalkozott a szerző, hogy megvilágítsa Bulcsúnak és nemzetségének genealógiáját, rokoni kapcsolatait, származását, nemzetségi szállásbirtokát (különös tekintettel a nemzetség nyári szállására) és ez utóbbiak településtörténetét. (Vö.: KRISTÓ GYULA: „Bulcsú nemzetségének nyári szállása” ürügyén. Száz. CVI (1972), 1080—5; HERÉNYI ISTVÁN: Válasz Kristó Gyula „Bulcsú nemzetségének nyári szállása” ürügyén című hozzászólására. Száz. CVI (1972), 1399—1402.

PERÉNYI JÓZSEF: A keleten maradt magyarok problémája. (Mescserék, mocsarok, mozsarok és mozsarajok.) Száz. CIX (1975), 32—61.

Arra vállalkozott a szerző, hogy nyomon kövesse a keleten maradt magyarok sorsát. Összefüggést keres a Volga-parti magyarok és az orosz forrásokban mescser, mocsar stb. néven emlegetett nép között. A dolgozat jelentősebb része a magyarság tatárjárás utáni sorsát vizsgálja, de röviden érinti a téma nyelvészeti és névtani vonatkozásait is. Közli mindazokat a helyneveket, amelyek az orosz okmányokban előfordulnak, s valamiképp kapcsolatba hozhatók a magyar népnévvel.

KRISTÓ GYULA: Néhány megjegyzés a magyar nemzetségekről. Száz. CIX (1975), 653—67.

Nemzetségekkel korai történetünknek két szakaszában számolhatunk: az ősközösségi társadalomban és a feudalizmusban. A szerző ebben a dolgozatában arra keresi a választ, van-e összekötő kapocs e két korszak magyar nemzetségei között, s közben új oldalról mutatja be a középkori nemzetségek kialakulásának társadalmi és politikai hátterét. Fejtegetései közben szembekerül többek között Györffy György nemzetségi birtokról vallott fölfogásával is. A nemzetségneveknek igen körültekintő és alapos etimológiai, összehasonlító és elemző vizsgálatát kapjuk a cikkben.

Történelmi Szemle

GYÖRFFY GYÖRGY: Az Árpád-kori szolgálónépek kérdéséhez. TörtSzle. XV (1972), 261—319.

A foglalkozásra utaló helyneveket elsőként Heckenast Gusztáv vette számba. Jó kiindulópontnak tekinthető összeállítását Györffy e dolgozatában jelentős mértékben tovább bővítette, s ahol szükségesnek érezte, helyesbítette. Igen körültekintően választotta el a foglalkozásra utaló helynevek különféle rétegeit, s közben megrajzolta a magyar, cseh és lengyel szolgálónépi berendezkedés helyét a barbár keleti és a civilizált nyugati berendezkedések között. A szolgálónépi szervezet fejlődésében rámutatott az etnikai munkamegosztás és az udvari intézmény kialakulásának szerepére.

SOLYMOSSI LÁSZLÓ: A helytörténet fontosabb középkori forrásainak kutatása és hasznosítása. TörtSzle. XVIII (1976), 123—55.

Először az egyes középkori írott forrásokat ismerteti a szerző, majd az írásos emlékekben található névanyag hasznosításának lehető-

ségeit tárja föl. A névanyaggal kapcsolatos tudnivalókat két fejezetben tárgyalja. Egyrészt a személynevek, másrészt a dűlőnevek és az egyes helynévtípusok legfőbb jellemzőit dolgozza föl. Röviden kitér a lokalizálás kérdésére, és a fölhasználás során jelentkező buktatókról is ejt néhány szót.

KÁROLYI MARGIT

JUDÁK MARGIT: Egyházi anyakönyvek mikrofilmmásolatai, Budapest, 1977. 192 p.

Újabbkori személyneveinknek legkiválóbb forrásai az anyakönyvek. Valamennyi Magyarországon föllelhető egyházi anyakönyvről mikrofilmmásolat készült a közelmúltban a Magyar Országos Levéltárban egészen az állami anyakönyvezés bevezetéséig, 1895. október 1-ig. Ezeknek a a fölvételeknek az állagjegyzéke ez a kéziratként megjelentetett nagyszzerű összeállítás.

A bevezetés (5–6) tájékoztat bennünket a fotózás körülményeiről, az állagcsoport teljességéről, az állagjegyzék fölosztásáról és használatáról. Ezt a részt a lelőhelyek rövidítésjegyzéke (7) követi.

A könyv fő része (9–108) egyházanként, azokon belül pedig egyházmegyénként sorolja föl betűrendben az egyes egyházközségeket (plébániákat, hitközségeket stb.). Megadja az őrzött állagok kezdetének és befejezésének évszámát (ez utóbbi általában 1895), a a készített fölvételeknek a számát, vagyis hozzávetőleges terjedelmet (legtöbbször két lap szerepel egy fölvételen). A kezdőévszám természetesen egybeesik az anyakönyvezés kezdetével, illetőleg a fennmaradt anyakönyvek első évszámával. A fölvételek száma általában ezer körül van, de nem ritka a húsz-harmincezer fölvétel sem egy-egy plébániáról vagy egyházközségről.

A jól használható helynévmutató (109–81) az 1895-ös és az 1975-ös helységnévtár adatainak egybehangolásával készült. Mindegyik helynél utalást találunk arra, hogy milyen vallású anyakönyveket találunk a jelzett lapon.

A törzsszámmutató (183–6) elsősorban a levéltár dolgozóinak a munkáját könnyíti. Kutatói szempontból talán jobb lett volna az adattári részben a raktári számokat megadni. Orosz és német nyelvi összefoglalás zárja le a munkát.

HAJDÚ MIHÁLY